

Bewoners in sociale woningbouw betrekken bij groene oplossingen

INHOUD

1. Waarom huurders betrekken bij het groen rondom hun woning?.....	2
2. Technische problematiek	3
3. Soorten groen.....	4
3.1. Groendak / groene gevel.....	4
3.2. Gemeenschappelijke tuin.....	4
3.3. Balkons	7
3.4. Privé tuinen (voor- en achtertuinen).....	8
4. Welk tuintype is de huurder?	8
5. Ambitieniveaus voor privé tuinen	10
5.1. Participatieladder	11
5.2. Privé tuin vergroenen via informeren	12
5.3. Privé tuin vergroenen via basiseisen.....	13
5.4. Privé tuin vergroenen via actieve hulp.....	15
6. Meer informatie	16
Colofon	17

1. WAAROM HUURDERS BETREKKEN BIJ HET GROEN RONDOM HUN WONING?

Een groene omgeving is gezond voor de bewoners van sociale woningbouw. Het heeft een positief effect op de leefbaarheid, omdat stress afneemt en mensen zich veiliger voelen in een groene, goed onderhouden buitenruimte. Bewoners erbij betrekken helpt om de groene omgeving zo goed mogelijk in te richten en te onderhouden. Bewoners krijgen dan meer motivatie om netjes te houden. En hoe meer ze betrokken zijn, hoe meer effect het heeft op hun gezondheid. Wanneer de corporatie iets doet met bewoners en groen verbetert vaak zowel de leefomgeving als het vertrouwen van de bewoners.

Het betrekken van bewoners bij het groen is bij veel corporaties nog in een beginstadium. Er zijn veel losse projecten maar er is weinig beleidskader voor. Met dit document willen we een handvat bieden waar een woningcorporatie eigen participatiebeleid op kan baseren.

Dit afwegingskader laat zien hoe je in verschillende stappen op kunt schalen van minimale betrokkenheid tot aan intensieve betrokkenheid. Dit opschalen doen we vanuit vier verschillende invalshoeken (zie ook Tabel 1):

- Technische problematiek (wateroverlast, hitte, etc.)
- Soorten groen (gemeenschappelijke tuin, privé tuin, balkon)
- Huurders ingedeeld in tuintypes
- Participatieladder en ambitie van de corporatie

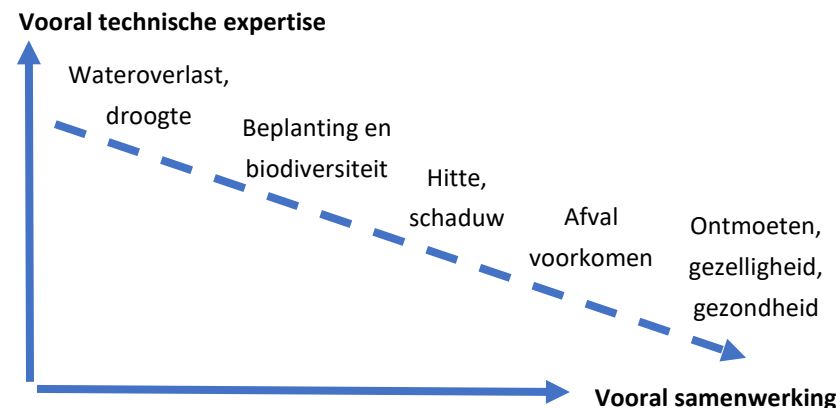
Tabel 1: Overzicht van methoden voor het betrekken van huurders bij de groene omgeving

		Informereren	Vragen beantwoorden	Medewerking vragen	Samen ontwerpen	Hulp aanbieden	Samen onderhouden	Basiseisen mutaties
Techniek	Wateroverlast, droogte	x	x	x		x		x
	Bepanting en biodiversiteit	x	x	x	x	x	x	
	Hitte en schaduw	x	x		x			x
	Afval voorkomen						x	
	Ontmoeten en gezondheid				x		x	
Soorten groen	Groendak/ groene gevel	x	x					
	Gemeenschappelijke tuin	x	x	x	x	x	x	
	Balkon	x	x			x	x	
	Privé tuin	x	x	x	x	x	x	x
Tuintype	Groen en blauw	x		x				x
	Oranje en geel	x			x	x	x	x
	Rood	x						x
	Fysiek beperkt				x	x	x	

Voor deze invalshoeken laten we mogelijkheden zien om bewoners bij het groenontwerp en het onderhoud te betrekken. Wat is in verschillende situaties belangrijk, welke acties volgen daaruit, en welke inspanning is ervoor nodig?

2. TECHNISCHE PROBLEMATIEK

Een invalshoek voor het bepalen van de interactie met bewoners is het probleem dat de corporatie met het groen wil aanpakken, en de techniek die daarvoor nodig is. Als een probleem urgent is en veel technische expertise vergt, zoals regen afkoppelen en in de bodem infiltreren, kan het plan vooraf met de bewoners besproken worden maar voegt het weinig toe om de oplossing samen te ontwerpen. Bij een initiatief van de bewoners voor meer schaduw ligt intensievere samenwerking voor de hand. Het kan ook zijn dat de technische oplossing vooral bij de bewoners zelf ligt: hun tuin vergroenen voor waterinfiltratie, ventileren, of gebruik maken van een wandelpad. Afhankelijk van het doel zal de aanpak meer sturend zijn en meer investeringen in communicatie en overleg vergen. Voorbeelden hiervan zijn te vinden in Figuur 1. Een overzicht van methodes is te vinden in tabel 2. Bewoners zijn over het algemeen minder gericht op gemeenschappelijke opgaven als bodeminfiltratie en biodiversiteit; voor veel mensen zijn sociale cohesie en hun eigen gezondheid belangrijker. Het advies is wel om bij elke ingreep, hoe technisch ook, bewoners te betrekken: om uitleg te geven wat er wordt opgelost, eigenaarschap te creëren, en zorgen dat mensen het netjes willen houden.

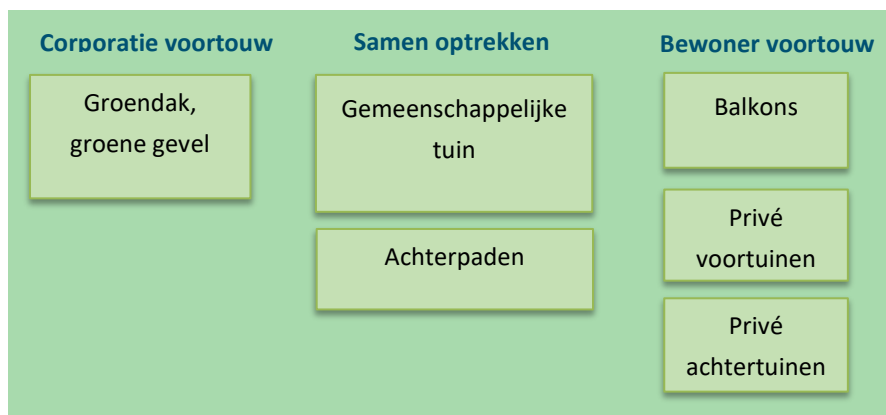
Figuur 1: Intensiteit van samenwerking met bewoners afhankelijk van hoeveel technische expertise nodig is.

Tabel 2: Communicatie en overleg met bewoners bij verschillende technische problemen

Technische problematiek	Methode
Wateroverlast, droogte	Informatie geven en vragen beantwoorden
	Medewerking vragen bij afkoppelen
	Hulp aanbieden bv. een regenton
Beplanting en biodiversiteit	Informatie geven en vragen beantwoorden
	Mensen vragen te helpen met monitoring van de biodiversiteit
	Ophalen wat voor soort tuin mensen willen, mee laten ontwerpen
	Samenwerken met bewoners bij onderhoud
Hitte en schaduw	Informatie geven en vragen beantwoorden
	Ophalen wat voor soort tuin mensen willen, mee laten ontwerpen
Afval voorkomen	Samenwerken met bewoners bij onderhoud
Ontmoeten, gezondheid	Ophalen wat voor soort tuin mensen willen, mee laten ontwerpen
	Samenwerken met bewoners bij onderhoud

3. SOORTEN GROEN

Een andere invalshoek is het soort groen. Bij een groendak of groene gevel zal de corporatie het voortouw nemen omdat dit over het vastgoed gaat. Bij de gemeenschappelijke tuin en bij achterpaden zal het meer een mix zijn van verantwoordelijkheden. Bij privé voortuinen, privé achtertuinen en balkons heeft de bewoner het grotendeels voor het zeggen. Dit wordt in Figuur 2 weergegeven.

Figuur 2: Soorten groen en wie het voortouw kan nemen

3.1. Groendak / groene gevel

Bij het aanleggen van een groendak of een groene gevel door de woningcorporatie zijn de mogelijkheden voor participatie niet groot. Dit is een investeringsbeslissing waar de bewoners baat bij hebben omdat hun dak zo beter geïsoleerd is, het uitzicht verbetert en de biodiversiteit toeneemt, maar ze hebben er meestal geen last van. Goed informeren en openstaan voor reacties zal vaak voldoende zijn. Als klimplanten tegen

een gevel met raampartijen groeien, is wel overleg nodig tussen bewoners en corporatie over het wegsnoeien van uitlopers voor de ramen.

In sommige gemeenten is beleid voor het stimuleren van geveltuintjes en de woningcorporatie zou daarbij kunnen aansluiten. Een eerste stap is om expliciet toestemming te geven voor het verwijderen van enkele tegels en het planten van gevelgroen door bewoners. Meer actieve stappen van de corporatie zijn het beschikbaar maken van gevelplanten en tuinaarde voor huurders die zo'n geveltuin willen, en het organiseren van actiedagen om bij een complex gezamenlijk geveltuinen aan te leggen. Hier is meer informatie over geveltuinen te vinden:

<https://www.wur.nl/nl/show/Prettig-Groen-Wonen.htm> (2.5 Geveltuinen)

3.2. Gemeenschappelijke tuin

Bij gemeenschappelijke tuinen in en rond bewonerscomplexen heeft een corporatie in principe de keus tussen zo weinig mogelijk participatie tot aan zoveel mogelijk participatie. Zo weinig mogelijk participatie betekent meestal een tuin met gras en bomen die als kijkgroen functioneert (zie Figuur 3). Uitkijken op een groene tuin is goed voor het geestelijk welbevinden van de bewoners. Deze tuin zal niet actief worden gebruikt door de bewoners en weinig functies vervullen voor bijvoorbeeld biodiversiteit of klimaatadaptatie. Bewoners zullen weinig eigenaarschap voelen waardoor zwerfafval en vernielingen een probleem kunnen zijn.

Wil een corporatie een tuin meer functies laten vervullen, dan is meer participatie nodig. Dat heeft voordelen voor de bewoners: er komt ruimte voor gezondheid en ontmoeting. Bewoners ervaren een veiliger woonomgeving. Jongeren zoeken bij aanwezigheid van groen positiever vertier, bijvoorbeeld sporten. De corporatie krijgt minder te maken met vernielingen, zwerfvuil en ongedierte zoals ratten.

Figuur 3: Binnentuin als minimum optie: gras, bomen en bloeiende bollen die weinig onderhoud vergen. Onderhoud is vooral maaien en zwerfafval opruimen. De tuin wordt weinig gebruikt.

Het toevoegen van meer functies kan in stappen, met als eerste, goedkope stap het toevoegen van meer biodiversiteit. Dit betekent een ander maaibeheer (minder frequent, alleen nog graspaden) en het inzaaien van kruidenmengsels. Het is nodig bewoners daarbij te betrekken zodat ze anders naar het groen gaan kijken. Meer biodiversiteit betekent dat planten en struiken niet meer zo strak in perkjes staan en dat het wilder mag omdat dat bijdraagt aan biodiversiteit. Bewoners kunnen

uitgenodigd worden om bij te dragen aan monitoring van de biodiversiteit in hun tuin, en de corporatie kan de resultaten terugkoppelen via een nieuwsbrief. Deze monitoring kan ook een opstap zijn naar meer betrokkenheid van de huurders bij de tuin.

Een volgende stap is de bewoners betrekken bij een herontwerp voor de gemeenschappelijke tuin (Figuur 4). In het herontwerp kunnen zowel de bewoners als de corporatie nieuwe functies toevoegen aan de tuin: bomen om koelteplekken in de tuin te maken, speelgelegenheid voor kinderen, fruitbomen, bloeiende vaste planten en kruiden, en picknick-tafels voor ontmoeting tussen burens. De ruimtelijke kwaliteit kan verbeteren met overal dezelfde, visueel aantrekkelijke tuinafscheiding tussen de privé-tuinen en de gemeenschappelijke binnentuin. Dit zijn meestal betaalbare voorzieningen.

Figuur 4: Binnentuin: bewoners betrekken bij een nieuw ontwerp.

Het betrekken van bewoners in een ontwerpproces kan een langere looptijd vergen. Mensen zijn niet gewend dat hun mening al in de ontwerpfase wordt gevraagd. Ze moeten in verschillende communicatiemomenten daarvan overtuigd raken en erop vertrouwen dat wat zij inbrengen ook serieus genomen wordt. De corporatie kan met een kleine groep bewoners starten om mee te denken en te tekenen, en met een ontwerper aan tafel te gaan. Ook zou de corporatie een bewonersavond kunnen organiseren, waar mensen hun ideeën kwijt kunnen en uit de aanwezigen een aantal vertegenwoordigers kiezen die samen met een deskundige de tuin verder vorm geven. De groep bewoners die meedoet kan in de loop van de tijd groeien en regelmatig een terugkoppeling geven van de verschillende stappen aan degenen die minder betrokken zijn. Diversiteit van de actieve groep kan worden bevorderd door verschillende communicatiekanalen te gebruiken: van een papieren brief tot posters in het trappenhuis en sociale media.

Nog meer eigenaarschap bij bewoners ontstaat als zij samen met de corporatie gaan zorgen voor hun woonomgeving. De bewoners kunnen de tuin deels zelf gaan onderhouden. Daarvoor moet wel interesse zijn bij de bewoners; een indicatie is uiteraard als zij zelf het initiatief nemen met een verzoek aan de corporatie, of als zij om moestuinen vragen. Daarbij is een goede afweging nodig wat mensen zelf kunnen doen en wat de corporatie doet. De corporatie kan kijken wanneer en hoe de bewoners daarbij ontzorgd willen worden.

Tabel 3 geeft een overzicht van methoden die ingezet kunnen worden bij verschillende doelen voor de tuin. In een eerder project Prettig Groen Wonen is informatiemateriaal gemaakt over bewonersparticipatie in

gemeenschappelijke corporatietuinen:

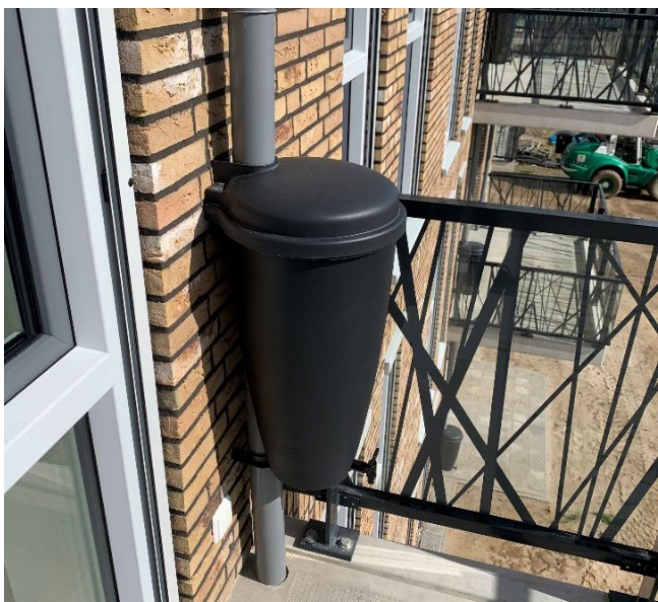
<https://www.wur.nl/nl/show/Prettig-Groen-Wonen.htm>

Tabel 3: communicatie en overleg met bewoners voor gemeenschappelijke tuinen

Functies van de gemeenschappelijke tuin	Methode
Kijkgroen	Weinig participatie, maaien, zwerfafval opruimen
Biodiversiteit	Bewoners informeren over de doelen voor meer biodiversiteit; bewoners vragen te helpen met monitoring
Koelte eilanden	- Bewoners betrekken bij herontwerp via diverse communicatie kanalen - Samen met een ontwerper een tuinontwerp maken - Assistentie door een 'social designer' organisatie, een bureau dat gespecialiseerd is in het organiseren van participatie door bewoners. - Als corporatie meebetalen aan nieuwe of vervangende beplanting
Speelgelegenheid voor kinderen	
Fruitbomen en kruiden	
Bloeiende vaste planten	
Ontmoetingsplekken, picknicktafels	Er zijn bewoners die vooral sociaal iets willen doen in de tuin. De corporatie kan helpen bij het organiseren van gezellige tuin-events. Wellicht ook met subsidie van de gemeente.
Moestuinen Zelf tuinieren	Bewoners activeren om zelf voor de tuin te zorgen; daarbij wel ondersteuning bieden: - Een groendag organiseren in voor- en najaar, gezamenlijke tuinonderhoud momenten voor een wooncomplex. - Meedoen aan de landelijke Opschoondag in maart (https://www.nederschoon.nl/) - Assistentie van een hovenier bij bepaalde klussen

3.3. Balkons

Meer groen op balkons heeft vooral een functie voor de leefomgeving van de bewoners. Planten goed houden op je balkon is niet makkelijk: het is droog, winderig en er is teveel of juist te weinig zon. De planten zijn afhankelijk van grond in potten, dus ze hebben vaak plantenvoeding nodig. Deze kennis ontbreekt bij de meeste bewoners. Veel mensen kopen eenjarige planten, die zijn op dat moment in bloei, maar ze worden thuis al snel slechter en komen niet weer op: dat ontmoedigt. Vaste planten zijn een betere keus: bewoners krijgen een positieve terugkoppeling 'goed voor gezorgd, dus doet het ook goed'. Zaden zijn goedkoop en kunnen een duurzame optie zijn.

Figuur 5: Regenton op balkons van woningcorporatie Plavei

De woningcorporatie kan actief bevorderen dat huurders meer balkonplanten plaatsen, ook weer met minder en meer intensieve contacten tussen corporatie en bewoners zoals is weergegeven in Tabel 4.

Tabel 4: Opties voor balkons

Methode	Mogelijke maatregelen	Door wie
Informatie	Informatiemateriaal maken voor huurders welke planten geschikt zijn voor een balkon en welke verzorging nodig is	Corporatie, Upperbloom
Welkomstpakket	Een welkomspakket voor nieuwe huurders in sociale woningbouw met materialen en instructies voor beginners. Bij het sleutel ophalen krijgen huurders een welkomspakket voor groen op hun balkon.	Corporatie, Upperbloom, tuincentrum, gemeente
Abonnement	Gespecialiseerd balkongroenbedrijf Upperbloom doet aan plantenwissel: bij een abonnement kunnen bewoners planten laten inwisselen. Upperbloom kan klanten in kleine stappen begeleiden naar meer kennis over groen.	Corporatie, Upperbloom
Regenton	De woningcorporatie kan balkons waar een regenpijp langs loopt van een regenton voorzien die gemaakt is voor balkons. Hiermee kunnen bewoners hun balkonplanten water geven. (zie ook Figuur 5)	Corporatie

Meer informatie over Upperbloom: <https://www.upperbloom.nl/>

3.4. Privé tuinen (voor- en achtertuinen)

Bij eengezinswoningen hebben huurders een voor- en/of achtertuin. Ook op de begane grond van wooncomplexen hebben bewoners vaak een kleine privé-tuin. Recent onderzoek¹ heeft aangetoond dat een groene tuin veel kan bijdragen aan de gezondheid van de bewoners.

In hun tuin kunnen mensen ontspannen en hun hoofd leegmaken. Ze hebben lichaamsbeweging bij het onderhoud, beleven de natuur, verzorgen de planten en zien hoe iets bloeit en verandert.

Privétuinen zijn geen issue bij woningtoewijzing. Bij portiekwoningen zonder lift worden begane-grond woningen juist toegewezen aan mensen op leeftijd of mensen met een fysieke beperking. Tuinen moeten daarom minimaal goed toegankelijk zijn. Van de bewoners met een beperking kun je niet altijd verwachten dat ze hun tuin zelf onderhouden.

Meer informatie over bewoners en privé-tuinen staat in de volgende hoofdstukken 4 en 5.

Meer informatie over aanpakken per soort groen is te vinden bij de Tuinengroep van Groene Huisvesters:

<https://groenehuisvesters.nl/tuinengroep-toolbox/>

¹ <https://www.wur.nl/nl/onderzoek-resultaten/onderzoeksinstituten/environmental-research/show-wenr/minder-gezondheidsklachten-bij-mensen-met-een-groene-tuin.htm>

4. WELK TUINTYPE IS DE HUURDER?

In principe zou het voor elke huurder gezond zijn om actief in een tuin aan de slag te gaan. Niet voor niets is er een beweegrichtlijn van de Gezondheidsraad van minimaal 2,5 uur per week². Niet alle bewoners hebben daar echter zin in. Een deel vindt tuinieren leuk, een ander deel is er nog wel toe te bewegen met wat hulp, maar er is ook een deel dat er echt niets mee heeft. Dit blijkt uit onderzoek dat is uitgevoerd voor de Nederlandse tuincentra.

Gebaseerd op dit onderzoek is een indeling gemaakt in typen tuinmensen. Van de tuintypes is slechts een deel tuin-enthousiasteling (zie Figuur 6). Van degenen die graag actief zijn in hun tuin wil een deel vooral trots zijn op hun prestatie terwijl een ander deel graag rommelt met plantjes en wel ziet wat de natuur gaat doen. Van degenen die niet graag actief zijn, voelt een deel zich toch verplicht om hun tuin bij te houden. Soms kunnen verschillen tot wrijving leiden tussen bewoners onderling. Het onderzoek is gebaseerd op alle Nederlanders en of dit ook precies zo geldt voor sociale huurders is nog niet bekend. Het is in elk geval goed om te weten dat deze verschillende houdingen tegenover tuinen bestaan en dat niet iedereen enthousiast zal reageren op tuinadvies. Tabel 5 geeft benaderingen weer die voor verschillende tuintypes kunnen passen.

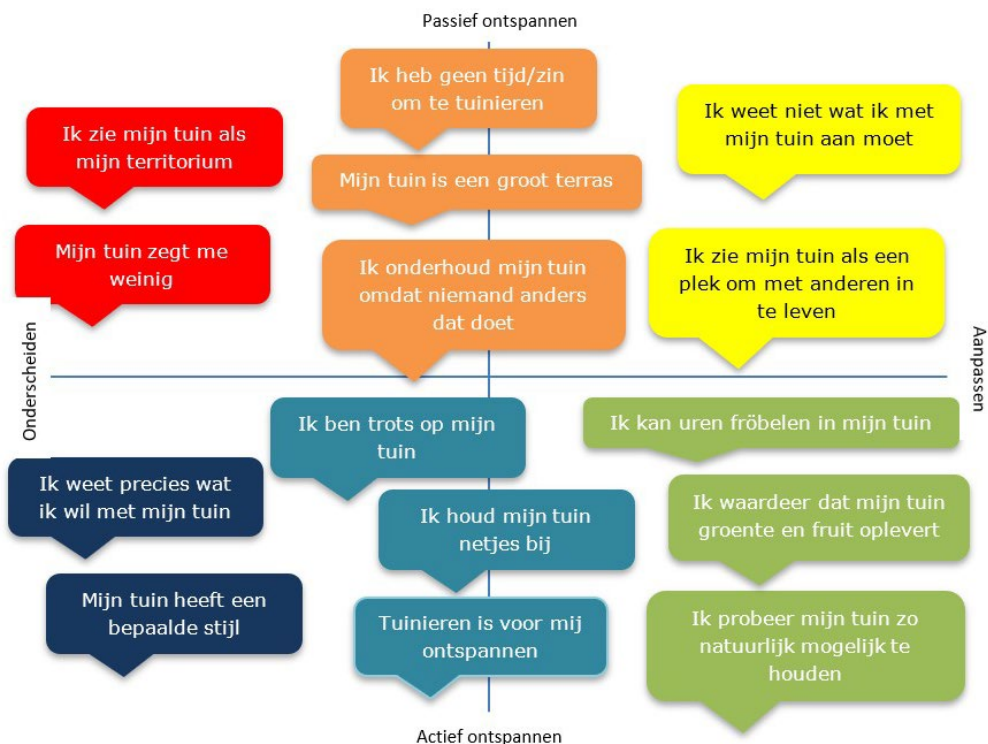
² <https://www.gezondheidsraad.nl/documenten/adviezen/2017/08/22/beweegrichtlijnen-2017>

Er kunnen ook andere achterliggende redenen zijn waarom bewoners niet in de tuin kunnen of willen werken, zoals fysieke beperkingen. In paragraaf 5.4 staan enkele manieren om dan actief te helpen.

Voor verschillende tuintypes zijn verschillende mogelijkheden denkbaar in de communicatie en het overleg over groene tuinen (Tabel 5).

Tabel 5: Mogelijkheden voor communicatie en overleg voor verschillende tuintypes

Tuintype	Methode	Mogelijke maatregelen
Groene, blauwgroene en blauwe tuintypes	Informatie aanbieden	Kennis aanbieden over wat een goede tuin is, onderhoudsvriendelijk. Kennis over planten, snoeien, bemesten; tips voor schaduw of niet, grondsoort in de wijk.
Groene, blauwgroene en blauwe tuintypes	Voorbeeldprojecten om te verleiden	- Richten op bewoners die er echt iets mee hebben. Als er mooie tuinen zijn gaan bewoners die van hun ook bijhouden. - Geveltuinen aanleggen samen met bewoners
Oranje en gele tuintypes	Bewoners met groene vingers inschakelen	- Burenhulp regelen voor mensen zonder groene vingers - Werkgroep groen
Oranje en gele tuintypes	Tuinplanten (gratis) aanbieden (gemeente subsidie?)	- Een (liguster/beuk) haag planten bij iedereen. Of een struik planten bij iedereen. - Pakketjes vaste planten laten maken, plantenpakket A of B, inheemse soorten (bv Lageschaar) - Plantenasiel voor tuinmutaties.
Oranje en gele tuintypes	Helpen, overleg bij onderhoud	- Hovenier laten helpen in de straat - Individuele hulp bieden - Helpen bij overlast van bladeren in de herfst
Rode tuintypes	Basiseisen aan de tuin stellen	Door duidelijkheid te geven over de basiseisen zal ook een groot deel van de rode tuintypes een minimum aan groen in hun tuin handhaven.
Rode tuintypes	Inrichting en onderhoud (deels) overnemen	Overwegen bij gemeenschappelijke tuin te voegen

Figuur 6: Tuintypes en hun uitspraken. Op de verticale as: Passief ontspannen – Actief ontspannen; op de horizontale as: Onderscheiden – Aanpassen. Rode, oranje en gele tuintypes houden niet van tuinonderhoud, terwijl blauwe, blauwgroene en groene tuintypes er wel aardigheid in hebben (SAMR, 2016. Tuinbeleving 2016. Een vierjaarlijks landelijk representatief onderzoek. Tuinbranche Nederland).

5. AMBITIENIVEAUS VOOR PRIVÉ TUINEN

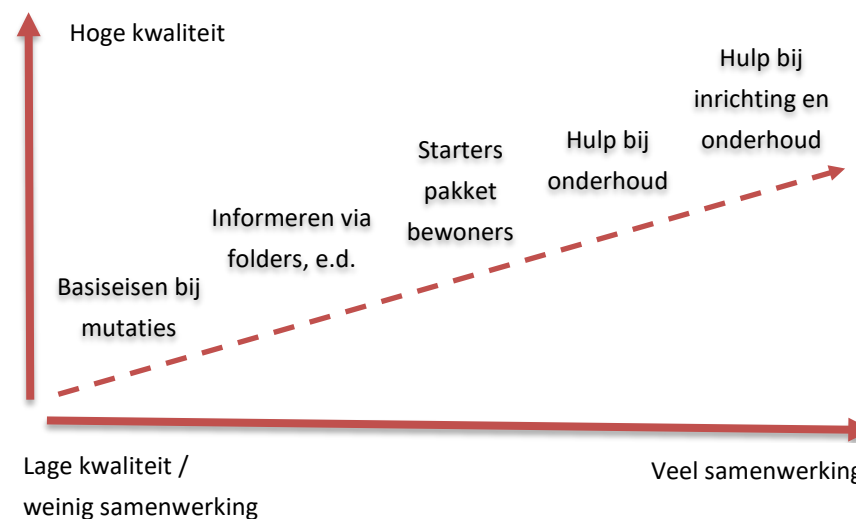
Groene privé tuinen bieden meer koelte dan betegelde tuinen en zorgen ook dat regenwater de grond in kan zakken. Ook kunnen in groene privé tuinen zangvogels, insecten, egels en andere kleine dieren leven. Ongeveer 56.000 hectare grond in Nederland is privétuin, inclusief koopwoningen uiteraard, en Natuurmonumenten ziet dat als een kans voor meer natuur³.

Zonder bemoeienis zal hoogstens een deel van de privé tuinen in sociale woningbouw een groene oase zijn; dit zijn de groene en blauwe tuintypes. Als in de benedenwoningen vooral mensen met een fysieke beperking komen te wonen, zal het percentage groene tuinen lager worden. Hoe meer bewoners door de woningcorporatie geholpen worden met hun tuin, hoe meer baten het groen zal hebben voor klimaatadaptatie en biodiversiteit.

Tegenover meer baten staan ook meer kosten van de corporatie om bewoners te helpen. Een corporatie kan het niet voor elke privé tuin heel uitgebreid oppakken. Zijn er omstandigheden waardoor het minimale niveau van hulp bij de privé tuinen voldoende is? Dan blijft de inspanning beperkt. Of heeft de corporatie juist een ambitieus doel in het werken aan vertrouwen van de bewoners en aan een groene gezonde omgeving? Dan kunnen meer bewerkelijke methoden worden ingezet. De voordelen nemen daarbij toe: van enkel efficiëntie / besparing naar sociale cohesie

³ <https://www.natuurmonumenten.nl/nieuws/tuinonderzoek-81-wil-iets-extra-doen-voor-de-natuur>

tussen bewoners en meer vertrouwen in de corporatie. Dit wordt weergegeven in Figuur 7.

Figuur 7: Met meer inspanning kan meer participatie van bewoners worden bereikt.

Het organiseren van samenwerking kan ook een groeimodel zijn: van handhaven van minimum eisen naar verleiden en stimuleren, het gesprek aangaan om bewoners te helpen, samen optrekken, hulp en overleg bij onderhoud. Als de betrokkenheid groot is wordt het handhaven van de regels minder nodig. De methode zal mede afhankelijk zijn van de situatie en geschiedenis van een bewonerscomplex. In elk geval is het verstandig

om het te belonen als bewoners zich zelf melden om zich in te spannen voor hun groene omgeving. Daar moet iets voor klaarliggen, anders is het initiatief weer weg.

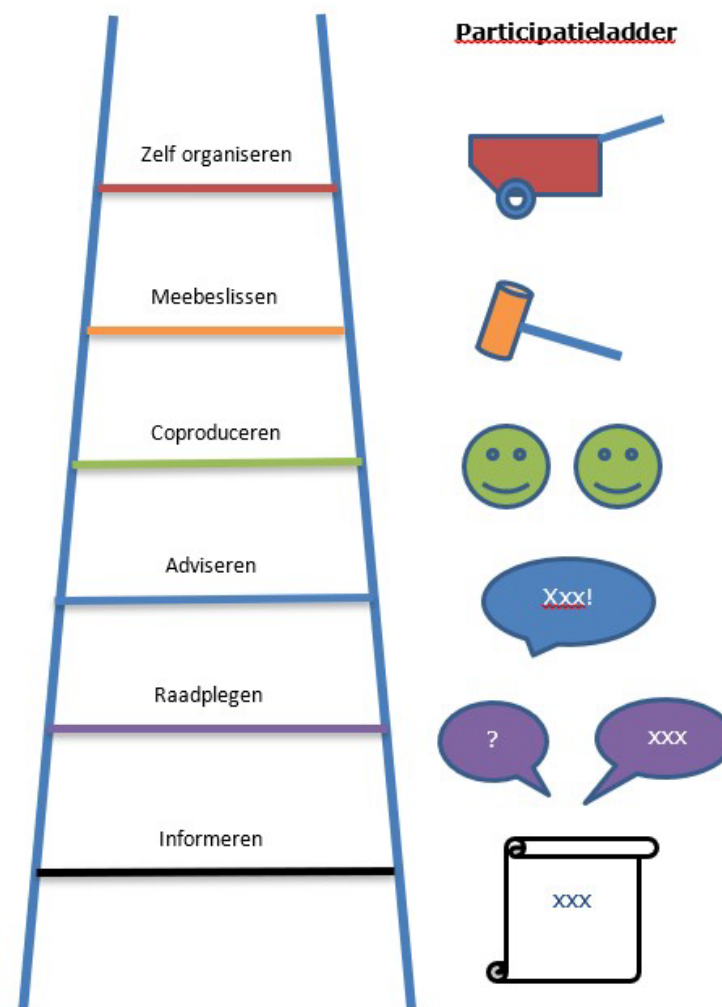
Als de corporatie geen tijd heeft maar wel geld, kunnen ook andere organisaties ingeschakeld worden die ervaring hebben met groene initiatieven:

- IVN Gezonde Buurten dat zich richt op meer natuur, meer speelplekken en meer ontmoeting in een wijk: <https://www.ivn.nl/aanbod/gezonde-buurten/onze-aanpak/>
- Steenbreek dat versterking tegengaat in privé tuinen en in de openbare ruimte; er zijn ook drie corporaties lid: <https://steenbreek.nl/steenbreekdeelnemers/>
- Straatboer heeft een programma speciaal gericht op huurders van woningcorporaties: <https://straatboer.nl/make-over-voor-woningcorporaties/>

5.1. Participatieladder

De participatieladder is in 1969 ontwikkeld door Arnstein om aan te geven dat bij sommige vormen van ‘participatie’ de betrokkenen maar weinig in te brengen hebben. Intussen heeft de participatieladder zich ontwikkeld tot een soort keuzemenu met verschillende niveaus waarbij de bovenste drie ‘echte’ participatie zijn (Figuur 8). Deze ladder gebruiken we om voor verschillende doelen geschikte middelen te kiezen voor het betrekken van bewoners bij hun privé tuin. Over het betrekken van bewoners bij een gemeenschappelijke tuin is een handleiding geschreven in Project Prettig Groen Wonen 1; document 6.2 “Plan voor betrekken bewoners:

groei-model met diverse momenten, middelen en mogelijkheden (PDF)” is hier te vinden: <https://www.wur.nl/nl/show/Prettig-Groen-Wonen.htm>

Figuur 8: Participatieladder

Bij privé-tuinen begin je als corporatie bovenaan de participatieladder: de privétuin door de bewoner zelf laten organiseren. De tuin is het privédomein van de bewoner en deze bepaalt zelf wat daar gebeurt. De woningcorporatie kan wel informatie geven ter inspiratie zodat bewoners die dat willen geholpen worden om een groene tuin aan te leggen.

Meer participatie-inspanning betekent dat de corporatie een of meer stappen naar beneden gaat op de ladder: naar meebeslissen of coproduceren. Meebeslissen is wanneer je als corporatie minimeisen aan de inrichting stelt en de bewoner kan bepalen hoe daarmee om te gaan. Coproduceren betekent dat de corporatie en de bewoner in samenspraak de inrichting en het onderhoud van de tuin bepalen.

5.2. Privé tuin vergroenen via informeren

Ook wanneer de tuinen aan de huurders worden overgelaten kunnen bewoners aangemoedigd worden een groene inrichting te kiezen. Afgezien van eventuele fysieke beperkingen is ongeveer de helft van de bewoners daar gevoelig voor (uitgaand van de tuintypes-enquête). Enthousiaste tuiniers zullen zich gesteund voelen en twijfelaars komen zo wellicht over de streep.

Tabel 6: Verschillende manieren om bewoners te informeren, inspireren en uit te nodigen om mee te doen.

Informeren via folders e.d.	Informatiemateriaal maken over de functies van een groene tuin (biodiversiteit, wateroverlast voorkomen, coolspot etc) en tips hoe dit te bereiken in een privé tuin. Informatiemateriaal kan worden verspreid via folders, brieven, posters, en/of een Facebookpagina. Hierbij kan gebruik worden gemaakt van bestaande informatie, bijvoorbeeld van Groene Huisvesters en gemeenten.	Een of enkele malen per jaar
Voorbeelden laten zien	Er zijn ook bewoners die juist wel groene vingers hebben. Indien zij willen meewerken, kan de woningcorporatie hun tuin of balkon in het zonnetje zetten, bijvoorbeeld in het huisblad of op de website. Dit kan andere bewoners inspireren.	Een of enkele malen per jaar
Planten plan	De corporatie kan voorbeelden van beplantingslijsten aan bewoners sturen. Bedrijven Lageschaar en Griffioen Wassenaar maken vaste planten pakketten die nu vooral gericht zijn op koophuizen. Corporaties kunnen concepten laten maken voor (kleine) huurderstuinen. Bijvoorbeeld een pakket inheemse plantensoorten, of een pakket met onderhoudsarme soorten. Zadenmengsels of zadenpakketten zouden ook kunnen en zijn wellicht goedkoper, maar vergen meer plantenkennis. Belangrijke aandachtspunten: hoeveel kosten plantenpakketten, past het bij de lokale bodem, hoeveel tijd kost het onderhoud?	Eenmaal per jaar
Plantendag	De corporatie kan een informele markt organiseren waar bewoners planten kunnen uitwisselen, bijvoorbeeld in voor- en najaar. Ook aangrenzende koopwoningen kunnen bij de plantenmarkt betrokken worden.	Tweemaal per jaar

5.3. Privé tuin vergroenen via basiseisen

Meebeslissen is voor de corporatie de volgende stap op de participatieladder, waarbij de bewoner nog steeds het meeste zelf moet doen. De corporatie stelt minimumeisen vast en de bewoner kan beslissen of de tuin de hele tijd volgens de eisen wordt ingericht, of pas op het mutatie-moment. Het overleg met de bewoners over de tuinkwaliteitseisen vindt plaats op het mutatiemoment, wanneer de corporatie de oude en de nieuwe bewoner spreekt.

Bij het vaststellen van algemeen beleid voor tuinen kunnen tuinfuncties een rol spelen. Voor gezondheid is een groen uitzicht belangrijk. Vanwege de waterafvoer kan een maximaal percentage bestrating worden vastgelegd (woningcorporaties vragen nu juist een minimum aan bestrating, wat het betegelen van tuinen kan bevorderen). Er kan duidelijk worden afgesproken dat bestaande beplanting mag blijven staan bij oplevering (bij sommige corporaties moet beplanting worden verwijderd: schoon en netjes opleveren). Een norm voor een privétuin moet handhaafbaar zijn en de bewoner niet teveel belasten. Tabel 6 vergelijkt veel voorkomende bestaande normen voor tuinen en mogelijke eisen voor groenere tuinen.

Tabel 7: Kwaliteitsnormen voor tuinen. Grijs normen worden nu vaak aangetroffen bij woningcorporaties; deze kunnen vervangen worden door de groene kwaliteitsnormen.

Grijze kwaliteitsnormen	Groene kwaliteitsnormen
Er is een tegelpad naar de voordeur	De tuin is voor maximaal 1/3 van het oppervlak verhard, tenzij de tuin kleiner is dan 27m ² . De rest is groen.
Er liggen minimaal staptegels naar de berging als deze in de achtertuin staat.	In kleinere tuinen dan 27m ² is maximaal 9m ² verhard. De rest is groen.
Er is een verhard gedeelte bij de achterdeur.	De erfafscheidingen worden gevormd door hagen of door constructies begroeid met klimplanten.
Bestrating is onbeschadigd en op afschot (vanaf de gevel aflopend) aangelegd.	In de tuin bevindt zich minimaal 1 boom die schaduw levert.
Er liggen tegels voor de gevel om ramen te kunnen wassen.	Bewoners werken samen voor eenvormigheid in de erfafscheidingen, bij voorkeur in natuurlijke materialen die biodiversiteit ondersteunen.
Tuinafscheiding (steen of hout) is, mits aanwezig, compleet en goed onderhouden.	
De tuin wordt zonder afval opgeleverd.	

Bomen zijn een heikel punt in privé tuinen van woningcorporaties. Voor koeling zou een boom een goed idee zijn, maar dit is veel gevraagd in een kleine tuin. Er kan vooraf duidelijkheid worden gegeven dat een boom niet mag worden verwijderd of dat een boom is toegestaan. Heel forse boomsoorten zoals eiken, kastanjes en iepen zijn niet gewenst; kleinere

bomen kunnen wel zoals bijvoorbeeld fruitbomen. Wellicht kan een lijst met geschikte bomen voor corporatiewoningen worden opgesteld.

Concrete opties voor het stimuleren van groen zijn te vinden in tabel 8.

Tabel 8: Concrete opties voor het stimuleren van groen.

Basiseisen mutaties	• Basiseisen aan een privé tuin binnen de organisatie vaststellen • Onderbrengen in standaard huurcontract • Bespreken met nieuwe en vertrekkende bewoners	Bij ondertekenen contract en bij vertrek uit de woning
Starters pakket bewoners	• Nieuwe huurders kunnen worden voorzien van een starterspakket voor hun tuin met informatiemateriaal, tegoedbon tuincentrum, eventueel wat planten, zaden of een insectenhotel.	Bij sleutel-overdracht
Planten asiel	• De corporatie kan een plantenasiel inrichten: een plaats waar struiken en vaste planten die weg moeten uit een tuin tijdelijk worden bewaard. Op een plantendag kunnen bewoners worden uitgenodigd om planten op te halen of uit te wisselen.	Een of tweemaal per jaar

5.4. Privé tuin vergroenen via actieve hulp

Coproduceren van de privé tuinen is voor de corporatie een intensievere vorm van participatie. Het biedt meer garanties dat het lukt met de groene tuinen, en kan ook leiden tot meer vertrouwen tussen huurders en corporatie en tussen bewoners onderling. Mensen kunnen het niet

alleen, dat is vaak het knelpunt. Zeker als mensen met beperking in tuinwoning zitten is hulp fijn. Binnen deze vorm zijn meer en minder intensieve opties. In Tabel 9 worden opties voor coproduceren van privétuinen opgesomd. Het coproduceren lijkt in elk geval een goed idee voor de mensen met een fysieke beperking die een woning met privétuin krijgen.

Tabel 9: Groene inrichting bevorderen in privétuinen

Methode	Activiteiten	Hoe vaak contact met bewoners
Welkomspakket	Bij het sleutel ophalen krijgen huurders een welkomspakket voor groen in hun tuin. In het pakket zitten zwarte grond, wat planten en zaden en instructies voor beginners.	Bij het mutatiemoment
Hulp bij onderhoud - materieel	De corporatie kan bewoners zoveel mogelijk zelf laten doen maar wel een hovenier zo nu en dan in de wijk aanwezig laten zijn voor ondersteuning met kennis en materialen.	Eenmaal per jaar
Hulp bij onderhoud - professioneel	De corporatie kan hulp bij onderhoud aanbieden aan de bewoners die dat nodig hebben. Daarvoor is een aanmeldsysteem nodig voor bewoners en er moeten afspraken voor uitvoering gemaakt worden met een hovenier. Dat kan bijvoorbeeld 2x per jaar worden aangeboden.	Met een deel van de bewoners maandelijks in groeiseizoen
Hulp bij onderhoud - vrijwillig	De hulp kan door burens of vrijwilligers van elders geboden worden. De corporatie kan een bewonersgroep zoeken die anderen wil helpen in hun tuin. Bij sommige gemeentes wordt dit soort hulp georganiseerd, bijvoorbeeld met een 'tuinmaatje'.	Maandelijks in het groeiseizoen
Hulp bij inrichting	Een hovenier zou enkele standaard inrichtingsconcepten kunnen ontwikkelen (bv voor schaduw / zon, nat/droog, minder/meer onderhoud etc.). Daarbij is uitleg voor bewoners nodig met onderhoudstips. De bewoner kan dit zelf uitvoeren of samen met een hovenier. Er kunnen nazorg afspraken worden gemaakt, bijvoorbeeld met een contactadres voor onderhoudsadvies.	Intensief bij aanvang met elke nieuwe bewoner, daarna met een deel van de bewoners maandelijks in groeiseizoen

6. MEER INFORMATIE

Uitleg voor een informatiebrief over het hoe en waarom van een groendak (2.3) of groene gevel (2.4) is hier te vinden:

(<https://www.wur.nl/nl/show/Prettig-Groen-Wonen.htm>)

Welke functies een gemeenschappelijke tuin kan vervullen is beschreven in een factsheet 2.6 Gemeenschappelijke tuin: gezondheid, klimaatadaptatie, biodiversiteit (<https://www.wur.nl/nl/show/Prettig-Groen-Wonen.htm>)

Een uitleg over het upgraden van tuinen in verschillende stappen is te vinden op <https://www.wur.nl/nl/show/Prettig-Groen-Wonen.htm> (5.2 Ambitieniveaus tuinen).

Een handleiding voor het betrekken van bewoners is te vinden op <https://www.wur.nl/nl/show/Prettig-Groen-Wonen.htm> (6.2 Plan voor betrekken bewoners: groeimodel met diverse momenten, middelen en mogelijkheden).

Hier is informatie over de basiskwaliteit van privétuinen te vinden: <https://www.wur.nl/nl/show/Prettig-Groen-Wonen.htm> (2.7 Privétuinen in sociale woningbouw).

Stichting Tussentuin: Deze organisatie is opgericht om bewoners te helpen met het inrichten en beheren van gemeenschappelijke tuinen.

<https://tussentuin.nl/tuinen/>

Dynamiek in participatief ontwerpen: Een rapport dat beschrijft hoe bewoners in Arnhem samen hun gemeenschappelijke tuin hebben ontworpen. <https://edepot.wur.nl/335737>

Het boekje Tuinstart van Appeltern Adventure Gardens geeft tips voor ontwerp en aanleg van een tuin (6,95):

https://appeltern.nl/nl/shop/cadeaus/boeken/boekje_tuinstart/

KAN Bouwen heeft een brochure gemaakt voor bewoners met tips voor tuininrichting: <https://www.kanbouwen.nl/wp-content/uploads/2022/07/Tuinen-brochure-Van-Wijnen.pdf>

Daarnaast is er van KAN Bouwen een stappenplan voor projectontwikkelaars, bouwbedrijven, beleggers en woningcorporaties met informatie hoe deze partijen bewoners op weg kunnen helpen naar een groene natuurvriendelijke tuin: <https://www.kanbouwen.nl/wp-content/uploads/2021/05/KAN-Stappenplan-Een-natuurinclusieve-tuin-Hoe-verleiden-we-bewoners-in-de-nieuwbouw.pdf>

COLOFON

Auteur: Judith Klostermann

Afbeeldingen: Judith Klostermann

Vormgeving: Ineke Weppelman

Dit document is ontwikkeld door Wageningen Environmental Research en haar partners binnen het Topsectorproject Prettig Groen Wonen II. Het project is mede gefinancierd door de Topsector Tuinbouw & Uitgangsmaterialen, de provincie Noord-Brabant, en de gemeente Den Haag.

© 2024 Wageningen Environmental Research (instituut binnen de rechtspersoon Stichting Wageningen Research), Postbus 47, 6700 AA Wageningen, T 0317 48 07 00, www.wur.nl/environmental-research. Wageningen Environmental Research is onderdeel van Wageningen University & Research.

- Overname, verveelvoudiging of openbaarmaking van deze uitgave is toegestaan mits met duidelijke bronvermelding.
- Overname, verveelvoudiging of openbaarmaking is niet toegestaan voor commerciële doeleinden en/of geldelijk gewin.
- Overname, verveelvoudiging of openbaarmaking is niet toegestaan voor die gedeelten van deze uitgave waarvan duidelijk is dat de auteursrechten liggen bij derden en /of zijn voorbehouden.

Wageningen Environmental Research aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

